

UNUTARNJA STRUKTURA CLAUDELOVE DRAME »NAVJEŠTENJE« (Autentičan način kršćanskog vjerovanja)

U katoličkom zbivanju Zagreba posljednjih dana travnja 1970. godine bila je u središtu zanimanja Claudelova drama *Navještenje* (*L'Annonce faite à Marie*). Radnja se odvija u 15. stoljeću, u blizini Rheimsa, gdje seoski patricij Anne Vercors sa ženom i sa dvije kćerke — Violaine i Mara — živi na svom imanju Comberon i gdje u blizini Comberona čuva i uzdržava »Brdo svete Djevice« (»Montsanvierge«), u kome žive zazidane redovnice.

Prema ocjeni stručnjaka drama je jedan od vrhunaca novijeg dramskog stvaralaštva. Prirodno i natprirodno, zemaljsko i nebesko, ljudsko i božansko, razum i vjera savršeno se isprepliću i usklađuju. Tako je Claudelovo djelo puno bliskog, životnog, opipljivog, naravnog i u isto vrijeme prepuno najdublje teološko-biblijske simbolike, metahistorijskog, neopipljivog i vrhunaravnog.

Pokušajmo bar donekle zaći, na način kako smo to mi doživjeli, u sferu te prebogate simbolike! Cjelinu možemo razlučiti na dva dijela: prvi dio je više općeg karaktera, dok drugi donosi u neobično zgusnutoj, lapidarnoj formi same dogmatsko, biblijske temelje kršćanstva. Jedan i drugi dio jedinstveno su zamišljenj kristocentrički i teocentrički, gdje kozmocentrizam, antropocentrizam, egocentrizam, iako su kroz radnju na nekim mjestima snažno naglašeni i upravo forsirani, konačno ipak moraju kapitulirati.

Opci vidici

Pierre de Craon — kao simbol čovječanstva — u nekom času tjelesne požude htio se grešno približiti starijoj kćerki Anne Vercorsa, zvanjoj Violaine, glavnoj likosti drame, koja je inače vidljivi simbol Isusa Krista i njegove misije u svijetu. Od toga dodira Pierre postaje gubav. Znači: vrijeđajući Boga, čovjek postaje gubav. Guba je taj naš grijeh. On prodire u čovjeka sve dublje te ovaj postaje gori nego prije i slabiji nego prije pada. Dok je u grijehu, čovjek je odbačen od zajedništva s Bogom, kao i gubavac od društva.

Violaine — kao simbol Krista, Otkupitelja čovječanstva — iz čiste ljubavi, samilosti, a ne iz požude ili bilo iz kojeg egoizma utiskuje poljubac gubavom Pierru. Znači: silazeći na zemlju, uzevši ljudsku narav, Krist utiskuje poljubac ljudskom rodu, gubavom od grijeha, i tako preuzima na se njegovu gubu. Time sam Krist postaje gubav, odbačen, kao generalni grešnik, natovaren našim teretom, kako ga je u viziji nekoć gledao prorok Izaija, a teološki do vrhunca kako je to razvio Pavao iz Tarza. Krist spašava svijet preuzimanjem njegove gube na se, preuzimanjem tnovita puta patnje i trpljenja koji nakon toga slijede. Značajno je da drugog puta spasenja nema. Postoji samo jedan redemptivan put: kraljevski put križa. A značajno je i to da Violaine, tj. Krist, nosi

taj križ do smrti radosno, bez prigovaranja, u punoj svijesti svoje otkupiteljske misije.

Nakon tog prvog orijentacionog nastupa gledamo Violaine dalje s njezinom velikom tajnom. Ona je gubava. No za njenu gubu još nitko ne zna, pa je zato još uvijek obljubljena. To će trajati dotle dok ona u povjerenju ne otkrije Jacquesu Huryju, svome zaručniku, da je gubava. Violaine je do toga časa umiješana u sva zbivanja običnog ljudskog života. Znači: Krist je nastupio, umiješao se u naš mali ljudski život. On želi uzdići i posvetiti taj život: brak, ljude u njihovim makar posve banalnim poslovima, patnjama...

Otac obitelji Anne Vercors povlači se i odlazi u Svetu Zemlju. — Bog Starog Zavjeta i Otac kao da se povlači s pozornice. Sada treba da Krist djeluje u svijetu. A Krist treba zaista da spasi sve ljude svih boja i temperamenta: jednoga Jacquesa Huryja, čovjeka malog horizonta, kome je ideal »mala osjetna zemaljska sreća« u Camusovu smislu. Jacques nema mnogo zanimanja za vrhunaravno. On je sav u brizi za sebe, da profitira od ljubljenog bića, za male poslove na bogatom imanju... Krist treba da spasi i jednu Mara (mlađu sestru Violaine), koja je dosljedna i do kraja vjerna ovoj zemlji u smislu Nietzscheove filozofije: »Ostanite vjerni zemlji!« Dati nešto Kristu, nešto žrtvovati i od sebe otkinuti, Mara smatra da je to otuđenje, alijenacija, kako naučava Feuerbach. Stoga ona grčevito drži Jacquesa i na svaki ga način želi dobiti i otkinuti od sestre Violaine. Krist želi spasiti i jednu plemenitu majku obitelji kakva je domaćica Elizabeta, uzor kršćanske majke patnice koja čitava živi za svoju djecu, za svoju obitelj, koja se u njima gubi i za njih izgara, koja sve poduzima da ih dobro odgoji. To divno i očito dolazi do izražaja kad ona vodi nekoliko žustrih dijaloga s kćerkom Mara. Želi joj otvoriti više, idealnije perspektive, vrhunaravne, altruističke. No Mara ostaje kao stanać kamen, potpuno zatvorena u svome egocentrizmu i u svojoj apsolutnoj autonomiji. Violaine prima ljubav od svoje okoline, izuzevši sestru Mara, ali — rekli smo — ta ljubav traje tako dugo dok nije otkrila znak svoje tajinstvene bolesti i patnje. I to je bilo dostatno da se ljubav naglo okrene u mržnju. Njezin zaručnik Jacques u tren se odvrća od nje, sumnja u nju, smatra je grešnicom. Tako se i čovjek odvrća od Krista Patnika, od križa, pa kao Violaine, tako čovjek i Krista Patnika isključuje iz ljudske zajednice.

Violaine rado odlazi u pustinju do spilje jedne gubavke. — Krist se radosno i do kraja žrtvuje za čovječanstvo. Tipična je borba Mara protiv Violaine, koja hoće da na svaki način dobije Jacquesa za sebe, pa će se poslužiti svim sredstvima da bi postigla svoj cilj. To je svijet, tipičan njegov duh i način. Violaine, naprotiv, rado daje i rado odstupa svoga Jacquesa. Ona im želi sreću. Znači: Krist nama daje sve. On ne uzima ništa naše. A daje nam rado i sama sebe...

Opća načela

Prebacimo li taj prvi blok misli i zbivanja u Claudelovoj drami na specifično pitanje vjere i vjerskog u današnjem svijetu, onda nam je Mara tipičan predstavnik čovjeka materijaliste koji vjeru prebacuje na razinu ljudskog, na razinu onog što mu može pružiti tjelesni život, standard, »sretna budućnost«. Ona vjeruje u ono što je tu pred njom: trodimenzionalno, vidljivo, što je načinjeno ljudskim rukama ili što čovjek može izvesti. Bez sumnje, u tom je smislu Mara i njen način mišljenja krajna konsekvencija modernog načina mišljenja. U tom načinu mišljenja vrijedi jednadžba: smisao ljudskog života jest ono što se može ostvariti, što se može postići ljudskim umijećem, nastojanjem vjernošću zemlji, materiji, budućnosti progressa, što se može postići onim što teha proizvodi i što bi ona još mogla ili čak morala proizvesti. Uostalom, ni kod Mara, ni kod bilo kojeg zastupnika takvog nazora na

svijet takav stav prema stvarnosti ne može ostati u sebi zatvoren krug ili »gheto«. Kao Mara, tako će u svoje vrijeme i svaki drugi uvidjeti da takav stav i način konačno ipak ne rješava smisao života. I Mara će, kad bude u tjeskobi i nevolji, kad bude prisiljena da obujmi gole grede gologa križa, kao na samrti sestre Violaine, konačno uvidjeti i doživjeti da svjetlo i rješanje dolazi s tog drveta — tajinstvenog gologorskog drveta.

Tako je jasno da vjera nije nešto što bi se moglo svesti na bilo što izvanjsko, prirodno, što se može mjeriti našim ljudskim mjerilima i metodama. Vjera je stav koji čovjek zauzima gledom na cjelinu stvarnosti. To je primanje smisla bez kojega bi čovjek u svojoj ljudskoj najdubljoj dubini, u svojoj srži ostao bez lokacije. Vjera je pretpostavka za sve ljudsko djelovanje i računanje, i bez nje u krajnjoj liniji čovjek ne bi mogao niti računati niti djelovati. On sad to može činiti samo u lokaciji svoga smisla, jer je, naime, usidren u taj smisao koji ga drži i nosi. Ta čovjek ne živi samo od osmijeha, od tjelesne ljubavi, od kruha... On živi u prvom redu od Božje riječi, od vrhunaravne ljubavi, od smisla svoga života. Bez riječi, bez smisla, bez ljubavi čovjek jednostavno ne može živjeti, pa ni onda kad posjeduje inače sve što je namjeravao postići u životu: sav zemaljski užitak, »malu osjetnu zemaljsku sreću«, komfor, standard, kad je potpuno došao na svoj račun kao Mara. Pa kao što se smisao života ne može izvući iz tih zemaljskih vrednota, tako se ni čovjek ne može spasiti sam. To će uvidjeti i gorda, neslomiva Mara kad je živo pritisne realnost života. Uostalom, smisao koji sebi napravi čovjek sam nije nikakav smisao; to nije i nikad ne može biti tlo na kome bi naša egzistencija kao cjelina mogla počivati, disati punim plućima i slobodno živjeti. To se tlo ne može napraviti ljudskim rukama, niti ikakvim ljudskim umovanjem. Ono se može samo primiti kao dar.

Posebni vidici

U drugom dijelu Claudelove drame, od časa kako je Violaine isključena kao gubavka iz ljudske zajednice, stavljena u interdikt pustinje svoje spilje, autor nam na snažan, upravo sugestivan način dočarava dva izvora, dva temelja ili dva titula našega otkupljenja: Utjelovljenje i Kalvariju, Berlehem i Golgotu.

U božićnoj noći, kad ponoćna zvona oglašuju »Gloria« — Slava Bogu na visini, a na zemlji mir ljudima dobre volje — sa svečane ponoćne Mise, Violaine vraća život mrtvom djetetu svoje prkosne sestre Mara. Kapljica mlijeka na usnama djeteta, plave oči nalik na nekoć zdrave oči Violaine, sadržavaju najdublju simboliku. Krist je dolaskom na svijet povratio život mrtvom čovječanstvu. Svoj vlastiti život prelio je u Čovjeka i oživio ga. To svjedoči ona kaplja mlijeka koja je još ostala na usnama uskrsnulog djeteta. Tako čovjek nosi na sebi crte Kristova lica kao uskrsnuo dijete plave oči Violaine.

Mara je i dalje nezahvalna, iako su je sudbina i nevolja natjerale do toga koraka da u sestre traži uskrsnuće svoga mrtvog djeteta. Potresan je razgovor između Mara i Violaine. Potresno je i uskrsnuće djeteta. No Mara kao čin »zahvalnosti« istu svoju gubavu sestru Violaine baca u pijesak i tu je nemoćno ostavlja. Čovječanstvo na isti način vraća Kristu njegovu nesebičnu ljubav. Krist ipak ne prestaje ljubiti čovjeka. On će se za nj žrtvovati do smrti, smrti na križu.

Uto se otac Anne Vercors vraća iz Svete Zemlje. Putem nailazi na svoju gubavu kćerku Violaine. Prepoznaje je. Diže je iz pijeska. Nosi je kući u Comberon. Stavlja je na stol, na kome su toliko puta zajednički jeli i gdje je on kao gospodar Comberona lomio svim članovima obitelji kruh od domaće pšenice. Sada je Violaine ta Božja hrana, taj Božji kruh. A simbolika je rječita. Nebeski Otac je uzео Sina, Isusa Krista, postavio ga je na

oltar, na stol, na križ čovječanstva da tu u poslušnosti dovrši žrtvu života za ljude.

Tog se časa otvaraju oči nekadašnjem zaručniku Jacquesu Huryju. On se kaje. S križa mu dolazi svjetlo. On žali što je osudio pravednu i čistu Violaine. Mara se isto tako hvata objema rukama za križ. Iako nevoljko, ona priznaje svoje slabosti. Uviđa da nije sama sebi dostatna kao što je prije mislila. Otac Anne Vercors prima za ruke Jacquesa i Mara i nad umirućom Violaine oni dolaze do smirene radosti, do spasenja. Tako po Kristu u Ocu — na temelju Kristove žrtve i milosti koja teče s križa — svijet prima svoje spasenje kao dar. I Jacquesova posljednja riječ koju upravlja umirućoj Violaine: »Živi, dakle, i ostani s nama!«, riječ je čovječanstva koje želi i moli da Krist ostane s nama trajno na zemlji.

Violaine umire. »Svršeno je!« — Krist na križu umire. Plod je njegove žrtve da nebeski Otac uzima u svoje ruke ruke čovjeka, kao što Anne Vercors uzima u svoje ruke ruke Jacquesa i Mara i povezuje ih, uzdiže ih, blagoslivlja ih. I to je zadnji prizor: nebeski Otac u toj slici blagoslivlje obiteljsku zajednicu, uzdiže ljudski život kao najvišu zemaljsku vrijednost do sama sebe, odakle dobiva svoj smisao. Na taj način je po Kristu i njegovu pashalnom misteriju čovječanstvo opet svezano s Bogom. Bog Otac je središte svega zbivanja ili, točnije, meta kojoj sve smjera. Tako kristocentrizam kao po nekim Jakobovim ljestvama uvodi svoju završnicu i krunu, u teocentrizam: Bog sve u svemu!

Taj je drugi dio drame toliko sažet i zgusnut da nije moguće u nekoliko rečenica iznijeti njegov simbolički sadržaj. Ipak mislimo da se može nekako sve izreći jednom mišlju: Krist daje čovjeku sve. Pa ako nešto od ovoga traži, a zapravo ne traži ništa, velikodušno i stostruko vraća mu natrag, kao što je i njen poljubac majstoru Pierru de Craon bio sjeme njegova ozdravljenja. Violaine rado umire. Krist se radosno i do kraja žrtvuje i na taj način sve spašava i sve posvećuje.

Posebna načela

Prebacimo li to na područje kršćanskog vjerovanja, onda nam postaje priлично jasno — koliko to uopće može biti jasno! — što zapravo znači kršćanski vjerovati. To prije svega znači pouzdano se povjeriti Smislu, koji nosi kao u svojoj bazi i čovjeka i čitav svijet. Taj Smisao smatrati čvrstim i jedinim tlom na kojem čovjek može čvrsto stajati, bez straha se razvijati i graditi veličanstvenu katedralu života, kakvu je htio izgraditi Pierre de Craon. Kršćanski vjerovati znači shvatiti našu ljudsku egzistenciju kao odgovor na Riječ Božju, na Logos, koji drži i nosi sve stvari »na nebu, na zemlji i pod zemljom«. Kršćanski vjerovati znači ono ljudsko trajno »DA« kakvo je herojski prikazala Violaine, pa i njena majka Elizabeta, kojim »DA« potvrđujemo da nam nije smisao ono što smo sami sebi napravili, nego ono što smo odozgo primili, da nam je Smisao darovan, pa samo treba da ga uzmemo kao slobodna djeca Božja, da mu se povjerimo, da mu se predamo . . . Kršćanski vjerovati, prema tome, znači opredijeliti se, znači optirati, znači izabrati, primiti iz nečije ruke kao najveći životni dar — svoj Smisao. A primanje iz nečije ruke jest prije izvođenja. Budući da smo primili, možemo tada i nešto izvesti, načiniti. Kršćanski vjerovati jest opcija za ono što se ne može vidjeti, što se ne može opipati, izmjeriti, staviti u uske okvire trodimenzionalnih kategorija. Realnost u koju kršćanin vjeruje mnogo je stvarnija, vrednija, nužnija od sve stvarnosti koja se vidi, pipa, mjeri . . . Kršćanski vjerovati, dakle, znači priznati primat nevidljivome pred vidljivim kao onome što je u jezgri sve stvarnosti. što nas ispunja, što nam daje ikost i sigurnost da potom s punim mirom i sigurnošću možemo nastupati također pred vidljivim, da s čednom superiornošću možemo preuzeti odgovornost pred Nevidljivim kao pred Prauzrokom svih stvari. Kršćanski vjerovati, napo-

kon, znači markantan i stvaran izazov protiv stava krivog sekularizma, krivog horizontalizma, krivog antropocentrizma i svake vrsti egocentrizma, kao što je čista Violaine do kraja vjerna svojoj nadzemaljskoj misiji spasavanja po trpljenju, živ protest stava svoje sestre Mara i svih sličnih kreatura.

Današnji fenomenologizam i pozitivizam pozivaju nas da se ograničimo kao na jedinu stvarnost na ovo vidljivo, na ovo što se ukazuje našim sjetilima, pa da i metodu kojoj prirodne nauke zahvaljuju svoj uspjeh proširimo na cjelinu naše stvarnosti. Današnji fenomenologizam i pozitivizam u obliku tehne pozivaju nas, nadalje, da se kao jedinome povjerimo onome što se dađe napraviti i izvesti ljudskim rukama (u eri smo kad dominira »homo faber« — čovjek radnik), pa da na tom »sigurnom« tlu, na toj lokaciji sagradimo sebi »čvrstu« i »neoborivu« zgradu života.

Kao što je Mara zbog svog zatvorenog horizonta dugo vrijeme u gotovoj nemogućnosti da prizna primat nevidljivoga pred vidljivim, da prizna dar ili primanje pred onim što je sama sebi ostvarila ili što je sebi namjeravala ostvariti, tako je današnjem čovjeku u današnjoj svjetskoj situaciji teško priznati primat nevidljivoga i primat primanja ili dara.

Kad čovjek, kad kršćanin, uz tu cjelinu promatra Claudelovu dramu još napose u njenim pojedinostima, kada zađe u detaljnije razmatranje o vrijednosti vjere i svega što ona donosi: o vrijednosti trpljenja i patnje, o vrijednosti radosti u patnji, o prolaznom životu čovjeka, a sve na temelju Claudelove sugestije, onda se čovjek doista osjeća potpuno na tlu kršćanstva, usidren u kršćanski misterij; onda doživljava doista sve zemaljsko što ga okružuje, i proljeće u predigri, i ljeto u zasljepljujućem sjaju sunca, i bogatu zlatnu jesen, i čar zime, kao i sve moguće manifestacije običnog ljudskog života — trajno, duboko, neraskidljivo isprepletено s nadzemaljskim elementom. Onda kršćanin i ne doživljava više dvije stvarnosti: vidljivu i nevidljivu, vertikalnu i horizontalnu. On doživljava samo jednu jedinu živu i životvornu stvarnost, koja se sva po Kristu uspinje prema Ocu i ondje završava. Na tom tlu vidljivog i nevidljivog, naravnog i vrhunarnog, kroz taj redemptivan Kristov način, kroz pashalno otajstvo — križ i patnju, tim tajinstvenim putem trpljenja do slave, kršćanin ostvaruje svoju vjeru. Takav i samo takav jest autentičan način našega kršćanskog vjerovanja.